यशवंतराव
चव्हाण
आणि
आधुनिक
महाराष्ट्र
यशवंतराव चव्हाण
महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ प्रकाशित

यशवंतराव चव्हाण

आणि

आधुनिक महाराष्ट्र

मा॰डॉ. विजयाताई पाटील,

सस्नेह,

१२/३/२०१६

■

संपादक

डॉ. उमेश राजदेरकर

ज्ञानगंगा घरोघरी

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

■ साहित्य-कला-संस्कृतीचा आधारवड
प्रा. प्रवीण घोडेस्वार/२४७
■ यशवंत अर्थकारण एक परिप्रेक्ष्य!
प्रा. डॉ. जे. एफ. पाटील/२५५
■ यशवंतराव चव्हाण यांच्या सहवासात आधुनिक महाराष्ट्र व भारताची प्रगती / धनंजय फुलचंद मुंडे/२६३
■ यशवंतराव चव्हाणांचे आर्थिक विचार
डॉ. उमेश मधुकर राजदेरकर/२७७
■ आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार यशवंतराव चव्हाण एक दृष्टीक्षेप
अनिता भास्कर थोरात/२८१
■ यशवंतरावजी चव्हाण यांचे महाराष्ट्रातील शेतीविषयक धोरण
डॉ. अर्जुनराव महाडीक/२८५
■ संरक्षणमंत्री यशवंतराव चव्हाण राष्ट्रीय स्तरावरील कारकीर्द
प्रा. डॉ. रूपा शहा/२९२
■ राष्ट्रीय नेते यशवंतराव चव्हाण
सौ. केशर अनंतराव दुधभाते/३०२
■ यशवंतराव चव्हाण सहकारी चळवळ चळवळ
डॉ. पी. बी. कुलकर्णी/३१२
■ आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार यशवंतराव चव्हाण
मानसी देशमुख/३२५
■ यशवंतराव नेतृत्वाची उभारणी
डॉ. विजया विनायक पाटील/३४२
■ यशवंतरावाचे सामाजिक व सांस्कृतिक योगदान
प्रा. सुमील लक्ष्मण परदेशी/३४७
■ राष्ट्रउभारणीतील दीपस्तंभ यशवंतराव चव्हाण
सुरेश शिवाजी नखाते/३५४
■ आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार यशवंतराव चव्हाण
प्रा. डॉ. जाधव बबन भिवसेन/३६७

यशवंतराव

नेतृत्वाची उभारणी

डॉ. विजया विनायक पाटील
नाशिक

प्रास्ताविक

यशवंतरावांच्या जीवनात नेतृत्व हे त्यांना लाभलेल्या संधीच्या स्वरूपात आले. नेतृत्व बहुजन समाजातून नव्या उमेदीने तरी ध्येय व आकांक्षा घेऊन पुढे येण्याची धडपड करीत असलेल्या तरुणांना यशवंतरावांच्या नेतृत्वाच्या उभारणीतून बरेच काही शिकायला मिळू शकले. काहींना लोकप्रियतेच्या यांना त्या लाटेवर स्वार होऊन जणांना नेतृत्वाची धुरा सांभाळण्याची संधी लाभली होती. पण यशवंतराव त्यापेक्षा निराळे होते. स्वतः कठोर आत्मपरिक्षण लहानपणापासून करीत असत. त्यावर विचारमंथन करून पुढे जात असत. नेतृत्वाचा त्यांना अभिप्रेम असलेला अर्थ व्यापक होता. त्यामुळेच नेतृत्वाची पायाभरणी करीत असताना काही गोष्टींकडे जाणीवपूर्वक लक्ष पुरविले होते. नेतृत्वाला स्वार्थीपलिकडे आदर्श समाजव्यवस्थेच्या आराखडा असला पाहिजे. यशवंतरावांच्या नेतृत्वाच्या घडणीत वाचनाचा व्यासंग होता. भोवतालची परिस्थिती बदलण्याची जिद्द होती.

नेतृत्वाची जडणघडन

राजकारणात नेते अनेक असतात, पण ज्यांच्या नेतृत्वाचा जडणघडणीच्या अनुषंगाने अभ्यास करणे शक्य आणि आवश्यक असते असे नेते अपवादात्मकच असतात. अनुवंश, अपघात वा यदृच्छा आणि कर्तृत्व यांच्या कमी अधिक युतीतून सामान्यपणे नेर्तृत्व उदयास येत असते.

यशवंतरावाच्या नेतृत्वरचनेत अनुवंशाचा भाग जवळपास नव्हताच. पुढारी निर्माण होण्यासाठी जे कौटुंबिक पर्यावरण, पैसा, प्रतिष्ठा, परंपरा वगैरेंच्या स्वरुपात पोषक ठरत असते, ते यशवंतरावाच्या वाट्याला आलेले नव्हते. पण मुख्यत्त्वे